

Posudek na habilitační práci PhDr. Marka Čejky, Ph. D. „Korán, meč a volební urna. Zdroje a podoby islamismu“

Habilitační spis Marka Čejky představuje v českém prostředí unikátní pokus zachytit islamismus jako fenomén i jako koncept – oba v jejich historických proměnách od počátků až do současnosti. Čejka sleduje vynoření se termínu „islamismus“ v jeho novém významu ve francouzských diskusích osmdesátých let minulého století reagujících na íránskou revoluci roku 1979 a jeho transfer do anglofonního a globálního diskurzu (akademického i mediálně-politického) v následujícím desetiletí. Zjišťuje, že tento proces byl procesem postupného rozvolňování významu: zatímco termín původně označoval islám proměněný do politické ideologie, v pozdějších obdobích pod něj mnozí začali podřazovat i různá apolitická hnutí islámského obrození a návratu ke kořenům. Některá z těchto hnutí jsou zároveň označována jako salafistická. Používání tohoto termínu je ovšem stejně tak variabilní a – v důsledku toho

– matoucí, jako v případě „islamismu“: návrat ke „ctnostným předkům“ může být pojat fundamentalisticko-reakčně (jako v případě globálně nejznámější a nejviditelnější odrůdy salafismu – wahábismu), ale také modernisticko-osvícensky – jako v případě „salafistů“ konce 19. století Džamáluddína al-Afgháního a Muhammada Abduha.

Klíčovou roli v Čejkově genealogii hraje dialektické napětí mezi islamismem ve smyslu politické ideologie a salafismem ve smyslu náboženského fundamentalismu. Obě pozice spolu totiž mohou nejen zápasit, ale také se propojovat: v neposlední řadě proto, že islamismus byl původně politickou ideologií, jejímž cílem bylo zrušit moderní politiku, zatímco salafismus ve své wahábbovské podobě byl od začátku propojen s „politickými“ ambicemi rodu Saúdů. I z tohoto hlediska dělá Čejka dobře, když nachází interpretační klíč k diferenciaci různých islamistických hnutí v poslední čtvrtině minulého století v „hybridizaci“ těchto dvou pozic, k níž došlo poté, co někteří významní Muslimští bratři našli před násirovskou represí

v šedesátých letech útočiště v Saúdské Arábii. Na toto ideologické prolnutí pak navázala praktická zkušenost jejich žáků a následovníků v partyzánské válce proti sovětské okupaci Afghánistánu v letech osmdesátých, z níž vzešel globalistický džihádismus al Káidy.

Čejkova „širokospektrální“ koncepce islamismu staví proti této krajní poloze opačný typ „legálního“ či „státotvorného“ islamismu, který participuje na politických institucích dané země. Vedle nečistých, smíšených typů (kombinujících obě protikladné polohy) pak Čejka identifikuje jakožto „post-islamistická“ ta islámsky orientovaná hnutí, která prakticky akceptují moderní světonázorový pluralismus a hledají jiné cesty k prosazování islamizace, než jako jsou násilí či boj o politickou moc. Čejka podpírá tuto svou čtyř-typologii „Schématem historicko-politického vývoje salafismu a jeho vztahu k islamismu“ (2. 1. 5), v němž zachycuje diferenciaci a prolínání nejrůznějších hnutí obrody a politizace islámu.

Vedle teoretické analýzy proměn (a sporů kolem) konceptu islamismu je tato kombinace synchronické a diachronní mapy (různých)

islamismů hlavním výtěžkem Čejkovy práce. Vedle toho ovšem poskytuje řadu dalších poznatků a vhledů, které odhalují nové souvislosti či zpochybňují zavedená klišé. První efekt mají například paralely, které Čejka načrtává mezi různými podobami návratu ke kořenům a politizace v islámu a judaismu. Druhý efekt má jeho poukaz k roli súfijských řádů v genezi islamistických hnutí.

Čejkův spis je důstojným milníkem v jeho dosavadní akademické a pedagogické dráze a představuje důležitý příspěvek do českého akademického bádání na toto téma. Proto ho doporučuji jako podklad k habilitačnímu řízení.

Prof. Pavel Barša